

Hodnocení disertační práce

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Zdravotně sociální fakulta

Název: Motivační faktory v práci salesiánů s romskou mládeží

Vedoucí práce: doc. Mgr. Michal Kaplánek, Th.D.

Autor: Mgr. David Urban

Oponent: doc. Jindřich Šrajber, Dr. theol.

Autor pojednává disertační práci na téma „*Motivační faktory v práci salesiánů s romskou mládeží*“ na 125 stranách formátu A4, včetně seznamu literatury. Práce se dělí na dva bloky, část teoretickou a praktickou. Celkově se práce strukturuje do devíti částí. Poněkud atypické je stavění závěru a seznamu použitých zdrojů na úroveň ostatním částem práce, zvláště když úvod práce není číslován. Podotýkám, že správně. Teoretická část představuje rozsáhlejší uvedení do problematiky a praktická část nabízí kvalitativní výzkum. Rozsah použité literatury je nevelký, spíše podprůměrný. Úvod je vcelku kvalitním a přehledným uvedením do struktury a metodologie zkoumání vybrané problematiky.

První část práce, jistě ne kapitola, jak autor tvrdí na s. 12 - pět stránek textu si takové označení nezaslouží - má poněkud nevyhraněný, a tím i ne zcela přesný, název: „Vymezení problematiky“. O vymezení jaké problematiky má jít? Přiblížení situace Romů v ČR, o které je v první části řeč, je jen část ze zamýšlené problematiky této práce. Vystižnější by snad byl název: „Současná situace Romů v ČR a reflexe východisek jejich integrace do společnosti“. Návrh tohoto názvu v sobě skrývá i požadavek na kvalitu zpracování této části. Mělo by jít o rozsáhlejší a komplexnější rozpracování tématu, čeho se čtenáři v nabízené podobě nedostává. Čtenář má k dispozici spíše „strohý“ výčet informací, taxativního charakteru, povrchní popis situace bez hlubší souvislé reflexe.

Ve druhé části se, bohužel, čtenáři dostává opět pouze povrchních a kusých informací, v některých případech i věcně nesprávných. Na straně 18 vyznívá druhý odstavec tak, že společnost Salesiánů Dona Boska snad ani nebyla založena Donem Boskem. Na téže straně v předposledním odstavci autor hovoří o tom, že Salesiánská střediska mládeže představují jednu z priorit salesiánského díla, nezmiňuje však, která jsou ta další díla. Některé informace, které autor uvádí, se zdají nepodstatné a nevýznamné vzhledem k zaměření práce, např. že ředitel střediska je jmenován provinciálem (s. 18) nebo že šest středisek je školskými zařízeními (s. 19) aj. Rovněž část 2.2, s názvem „Salesiánská střediska mládeže na Slovensku v současnosti“, nabízí jen několik informativních vět o salesiánských střediscích v SR a dále popis jednoho střediska. Domnívám se, že se čtenář po přečtení druhé části práce nemůže zcela orientovat v dané problematice.

Třetí část převyšuje svým rozsahem a kvalitou zpracování, aspoň co se částí 3.1 a dalších týče, části předcházející. Autor se zde věnuje salesiánskému výchovnému systému. Používá legitimní metodu přiblížení tradičních východisek a prezentaci interpretace pro současnost. Tím, bohužel, pozitivní hodnocení této části končí. Problematika pojednaná na stránkách 27-29 mohla být lépe zpracována. Text na straně 30 působí, vzhledem k předchozím stránkám, nesrozumitelně a „skokově“. Zdá se jakoby mělo jít o text z úvodu nové části. Problémem je i to, že se autor odkazuje na sekundární zdroje, např. na s. 29 se prokazatelně hovoří o definici zdraví WHO, uváděn je však jiný zdroj. U pozn. 101 se zcela určitě nejedná o původní text uváděného autora.

Čtenář má také někdy problém rozumět textu, resp. pochopit jeho vypovídací hodnotu. Např. v částech 3.1.2.1; 3.1.2.2; 3.1.2.3 není zcela zřejmé, o čem autor hovoří. Má jít o obecně rozšířenou praxi (o čem osobně dost pochybuji), nebo jde o popis stylu práce některého ze salesiánských středisek?

Čtvrtá část, v rozsahu 4 stran, nabízí shrnutí a východiska pro výzkumné šetření. Shrnutí v této části odpovídá, bohužel, kvalitě zpracování předchozích (shrnovaných) částí. Projevuje se zde autorova „slabost“. Nedaří se mu systematizovaná reflexe, neumí proto ani nabídnout její ucelený souhrn. Naopak východiska pro výzkumné šetření jsou uvedena srozumitelně a strukturovaně.

Pátá část uvádí do metodiky výzkumného šetření. Přes patrnou snahu autora, o kompetentní předvedení zmíněné metodiky, se čtenář nemůže zbavit dojmu, že jsou mu opakovány stále stejné myšlenky. Platí to, např. o textu části 5.4. Rovněž je možné vyslovit pochyby o velikosti vzorku dotazovaných a výběru středisek. Na Slovensku to není jen středisko v Bardějově, ale i jiná salesiánská střediska, která s Romy pracují. Vzorek nemůže mít tím pádem dostatečnou vypovídací hodnotu, snad i s ohledem na nízký počet respondentů.

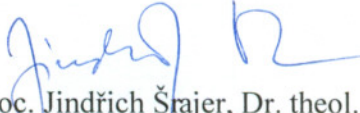
Šestá část představuje výsledky výzkumného šetření. Není zcela zřejmé, proč se po informacích o metodice výzkumu v 5. části práce najednou hovoří o zcela jiném vzorku dotazovaných (97 respondentů). Oponent nerozumí ani některým, podle něho, jednouchým závěrům, např. na straně 60: „*V souvislosti s výše uvedenými informacemi je patrné, že program, který jednotlivá střediska nabízejí, motivuje určitým způsobem romské děti a mládež k tomu, že do střediska docházejí.*“ Další výstupy a jejich prezentaci si netroufám hodnotit. Doporučoval bych pro přehlednost této části, v jejím úvodu, krátké uvedení do situace.

Sedmá část označená jako diskuse (o tomto názvu se dá pochybovat) je zamyšlením nad metodikou výzkumného šetření a reflexí dosažených výsledků s nabídkou východisek či řešení. Tato část je bezesporu nejkvalitněji zpracovanou částí z celé práce.

K celkovému hodnocení předložené disertační práce je možné říci toto: teoretická část práce, podle mne, nenaplnuje zcela standardy očekávané u takového druhu práce. Praktická, výzkumná část, vychází v tomto celkovém hodnocení snad poněkud lépe. Po stylistické stránce je možné práci hodnotit jako standardní. Seznam literatury, jak již bylo zmíněno, není příliš rozsáhlý. Autor však pracuje s cizojazyčnými zdroji.

Práci doporučuji, s výhradami, k obhajobě!

27.10. 2009
České Budějovice

doc. Jindřich Štrajer, Dr. theol.

Posudek oponenta disertační práce

Student : Mgr. David URBAN

Název práce: Motivační faktory v práci Salesiánů s romskou mládeží

Školitel: doc. Michal KAPLÁNEK, ThD.

Oponent: prof. PhDr. Libor MUSIL, CSc.

Aktuálnost zvolené problematiky

Téma, které autor zvolil, je v současné situaci podle mého názoru hodno pozornosti přinejmenším ze tří důvodů.

Prvním jsou existující obtíže při hledání odpovědi na otázku, zda existuje specifická salesiánská pomáhající práce a pokud ano, v čem spočívá její specifická?

Za druhý důvod závažnosti tématu posuzované práce považuji předsudečné vnímání práce Salesiánů s mládeží mezi pomáhajícími pracovníky. Práce Salesiánů bývá na jedné straně opomíjena či podceňována, nebo na druhé straně považována za automaticky pozitivní a neproblematickou. Domnívám se, že oba uvedené extrémy jsou ve vnímání pomáhající práce Salesiánů přítomny a jen vzácně nacházíme někoho, kdo by Salesiány organizovanou práci s mládeží reflektoval jako ambivalentní, případně někoho, kdo by připouštěl, že je možné najít i diskusní rysy aplikace salesiánského přístupu v pomáhající praxi.

Třetím důvodem je podle mě panující bezradnost nad zkušeností, že se postavení Romů v české společnosti a jejich soužití s mocensky a kulturně dominantní částí populace České republiky – navzdory četným pokusům „s tím něco udělat“ – příliš nemění a pokud ano, tak spíše k horšímu.

Z hlediska tří uvedených předpokladů přináší práce, která se chce zabývat stimulačním působením práce Salesiánů, naději, že se naše představy o salesiánské pomáhající práci díky systematickému zkoumání postaví na empirický základ a tím projasní. Důležitá je také naděje, že zkoumání působení salesiánské pomáhající práce na klienty přinese inspiraci původcům často beznadějných pokusů zlepšit postavení Romů v české společnosti, respektive soužití mezi Romy a její dominantní částí.

Urban nepochybně přispěl k naplnění naděje, že se projasní pojem „salesiánská práce s mládeží“. K posunu představ o Salesiánech mezi jednostranně negativním a jednostranně pozitivním vnímáním přispěl spíše neúmyslně tím, že přinesl empirické poznatky o tom, jak dětští klienti Salesiánů vnímají své zkušenosti se životem v salesiánských střediscích (dále jen „SAS“). Vycházel z automaticky pozitivního pohledu na „salesiánský výchovný systém“ (dále jen „SVS“), čímž předem vyloučil možnost, že o salesiánské práci s Romy zjistí něco diskusního. Urbanova zjištění o tom, jak romské děti reagují na působení asistentů ze SAS, však přesto tomu, kdo vedle pozitivních hledá i diskusní rysy jejich práce, skýtají inspiraci.

Podobné je to i s přínosem Urbana k řešení otázky, jak podpořit lepší soužití mezi Romy a většinou. Tím, že přehledně popsal „SVS“, nabídl výklad jeho principů a publikoval reakce romských dětí na tyto principy, poskytl ostatním – badatelům a pomáhajícím pracovníkům – možnost to vše racionálně reflektovat. Jeho vlastní reflexe si sice všimá jen jím předpokládaných pozitivních rysů působení salesiánské práce na romské děti, i tím však v atmosféře bezúspěšnosti otevírá otázky, jejichž promyšlená odpověď slibuje nové inspirace.

Zdůvodnění uvedeného pohledu na aktuálnost tématu posuzované disertace a na přínos jejího autora k řešení naléhavých otázek najde čtenář tohoto posudku v jeho dalším textu.

Stanovené cíle doktorské disertační práce a jejich splnění

Posoudit naplnění cílů, které si Urban ve své disertaci stanovil, vyžaduje podle mého názoru trojí úvahu. Myslím, že autor měl tři cíle, explicitně však uvedl pouze jeden z nich a zbývající dva řešil „mezi řádky“. Urbanova práce je tedy mnohvrstevnatá, a nejhodnější proto bude rozebrat – v zájmu jasnosti mé další argumentace – každou z „vrstev“ posuzovaného pojednání zvlášť.

Cíl první: ukázat, že SVS je bezvadný

Prvním cílem autora bylo podle mého názoru ukázat, že SVS je veskrze pozitivní. To se mu do značné míry podařilo. Pokud by čtenář spolu s autorem vycházel z hypotézy, že pomocí rozhovorů s romskými klienty SAS lze zjistit, že principy SVS jsou romskými dětmi přijímány pozitivně a v krajním případě se může stát, že některý z principů nemá výrazný vliv i když je jinak neškodný, byl by po přečtení textu práce spokojen. Poznatky autora a celá jeho argumentace dokládá platnost uvedeného předpokladu.

Urban si přítomnost této linie svého výkladu asi příliš neuvědomuje. Co mě tedy opravňuje, abych o existenci tohoto rozměru jeho úvah uvažoval:

- Autor při popisu SVS používá výhradně pozitivně laděné výrazy, např. „*progresivní*“ (s. 30), „*racionální*“ (s. 31), „*žádoucí*“ (s. 31), „*nezastupitelná*“ (s. 35) apod.
- Autor uvádí některá pozitivně laděná tvrzení o SVS, aniž by měl potřebu jakkoliv doložit jejich platnost. Tímto způsobem např. tvrdí, že program středisek „*vychází z potřeb dětí*“ (s. 33). Jiný příklad: Na s. 35 s odkazem na Pávkovou Urban říká: „... *čím menší skupina, s níž vychovatel pracuje, tím přirozeněji a spontánněji vznikají vztahy*“. Bez toho, že by jakkoliv doložil, že SAS tento princip v praxi uplatňují, rovnou konstatuje, že „*činnost v romské oratoři či klubu pak navazuje na tyto získané a prohloubené kontakty*“. Zdá se, že autor předpokládá uplatnění Pávkovou zmíněného principu v SAS s takovou samozřejmostí, že ani nemá potřebu o něm čtenáře informovat. Aj.
- V teoretické části práce autor ani jednou nezmiňuje aspoň náznak domněnky, že by působení SVS a jeho principů mohlo být při práci s Romy nejednoznačné nebo dokonce riskantní.
- Tento „*automatismus pozitivního vnímání*“ v oblasti teorie koriguje autor v empirické části práce, tím, že se klientů SAS ptá, „*co se jim na středisku nelíbí*“ (s. 95). Tato část dotazování dopadla pro zastánce výše uvedené „*pozitivní hypotézy*“ více než dobře. Děti si stěžovali, že některé jiné děti ve středisku nezdraví a kouří, a navrhují, aby středisko bylo otevřeno i během víkendů a bylo pořádáno více turnajů. To by mohlo být chápáno jako empirický důkaz faktu, že děti své SAS přijímají veskrze pozitivně. Tuto interpretaci (autor ji neuvádí, protože na daném místě textu neuvádí žádnou) však podle mě nelze přijmout bez další argumentace, protože její platnost zpochybňují dvě okolnosti.
 - o Za prvé to, že z faktu, že některé děti ve středisku nezdraví a kouří vyplývá, že ne všichni přijímají pravidla SAS bez výhrad. Vzniká proto otázka, zda to dělají z prostého „*pubertálního vzdoru*“ či zda je k omezené akceptaci pravidel vede vzdor jiného typu, např. vzdor členů menšinové skupiny vůči pravidlům organizace, která je ovládána „*gadžovskou*“ většinou apod. (Výzkumy

působení tzv. nultých ročníků např. upozorňují, že se jejich efekt v chování dětí ztrácí v období puberty, kdy si dospívající Romové začínají uvědomovat omezenost šancí, které jim většinová společnost nabízí.)

- Druhý důvod, který brání přijetí výše uvedené interpretace výsledků dotazování na to, co se dětem ve středisku nelíbí, je metodický. Autor čtenáře informuje o tom, že respondenti byly k účasti na dotazování vyzváni asistenty střediska (s. 55), kteří oslovenému dítěti „vysvětlili výzkumný záměr“, „požádali [je] o spolupráci“ (s. 55) a „zavedli [je] do místnosti, kde rozhovory probíhali“. Vzniká otázka, zda tento postup nemohl mít vliv na to, co oslovené děti během rozhovoru výzkumníkovi řekly. Nemohlo se stát, že případné pochybnosti prostě neuváděly. Pokud jsem hovořil s lidmi, kteří mají zkušenost s prací s Romy, včetně sociálních pracovníků romského původu, upozorňovali mě na to, že Romové jsou mimořádně „sociálně vstřícní“ a aniž by si to uvědomovali, mají pozoruhodný sklon každému říkat to, co si myslí, že chce slyšet. Počítal autor při interpretaci obsahu rozhovorů s touto eventualitou?

Suma sumárum, to, že děti uváděly vesměs pozitivní hodnocení a když byly tázány na to, co se jim nelíbí, řekly, že se jim nelíbí to, že některé jiné děti narušují pravidla života ve středisku, může být jak projevem skutečnosti, že se jim v jejich SAS prakticky všechno líbí, tak výrazem jejich sklonu vyhovět lidem ze střediska a mluvit o něm hezky nebo případně vynechávat pochybnosti. Proč třeba některé z dětí neřeklo, že mu vadí, že se ve středisku nesmí kouřit? Nemohla na to mít vliv skutečnost, že asistenti vybrali takové děti, o kterých věděli, že jsou loajální a nevybrali ty, kteří by mohli říkat problematické věci?

Cíl druhý: zjistit, které rysy života v SAS přijímají děti pozitivně

Tento cíl autor explicitně označuje jako cíl své disertace, doslova uvádí: „... najít ... ty prvky SVS a činnosti středisek, které uvedená cílová skupina pro participaci na programu pozitivně přijímá“ (s. 9), resp. „zda romské děti a mládež pozitivně přijímá prvky ... SVS a případně jaké“ (s. 112). Nevýhodou tohoto cíle je, že je popisný a neaspiruje na autorovu teoretickou reflexi „pozitivního přijetí prvků SVS“. Předností tohoto cíle je, že jej Urban v práci průběžně sleduje, formuluje některé relevantní teoretické předpoklady jeho naplnění, používá metodiku zkoumání, která je touto cíli přiměřená, přináší odpověď na položenou otázku.

V kontextu tohoto, explicitního cíle Urban uceleně vymezil „základní pilíře“ SVS a pomocí dvoufázového dotazování (dotazník v první fázi a rozhovor ve druhé fázi) zjistil, že romští klienti přijímají pozitivně všechny „základní pilíře“ SVS. Vlažní, ne však negativně naladění, jsou pouze k přítomnosti romského asistenta, kteroužto ovšem mezi principy SVS nelze počítat.

Tuto autorovu odpověď na autorem položenou otázku nelze ovšem přijmout bez výhrad. Není totiž jasné, pro koho autorova zjištění platí, a zda se na celkově pozitivním výsledku nepodílela výše již zmíněná sociální vstřícnost dotázaných dětí.

Platí poznatky o pozitivním přijetí principů SVS, které autor v textu práce uvádí, pro všechny romské klienty všech čtyř vybraných SAS? Nebo platí pouze pro ty, kteří byli osloveni a zúčastnili se rozhovorů? Nebo platí pouze pro ty, jejichž výpovědi byly citovány v textu disertace? Jinak řečeno: Není platnost zjištěného omezena výběrem loajálních dětí asistenty? Neříkali ti, kdo v textu práce nebyli citováni, něco jiného než ti, kdo citováni byli?

Uvedu jeden příklad: Autor předkládá zajímavý poznatek, že při doučování: „Upřednostňována nebyla ... vždy činnost samotná (doučování, program), ale vytvořený vztah s konkrétní osobou. Nabízený program byl v některých případech pouze prostředkem k dosažení cíle – vztahu s asistentem.“ (s. 101) Aby bylo jasné, co toto konstatování znamená, chybí kontextuální informace o tom, zda si osobní vztah s asistentem vytvořily všechny romské děti. A pokud se tak nestalo, jak se k doučování stavěly ty děti, které „svého asistenta“ neměly, v „boji“ o jeho přítomnost byly z různých důvodů méně úspěšné nebo o to, mít „svého asistenta“ prostě nestály. Není výše uvedená interpretace výsledkem práce autora s dílčí částí jeho zjištění nebo s nějak omezeným souborem vypovídajících dětí? Nebyla část empirického obrazu způsobu přijetí doučování dětmi ponechána stranou pozornosti? Pokud ano, proč?

Podobné riziko opomenutí dílčích charakteristik způsobu přijetí některého z principů SVS jsem našel i na jiných místech textu, např. na s. 88 až 92 a dále na straně 100, kde Urban tvrdí, že díky SAS „mají romské děti a mládež alespoň v tomto prostředí možnost navázat sociální pouto“ (s. 99), aniž by vzal v úvahu vlastní zjištění, že „velká skupina, která SAS¹ navštěvuje, sestává ... z kamarádů ze školy, dále ze sourozenců a příbuzných (bratřanci a sestřenice)“ (s. 103) tedy z lidí, s nimiž klienti váže sociální (rodinné) pouto nezávisle na setkávání v SAS.

Při prezentaci zjištění, která se vztahují k prožívání jednoho určitého principu SVS, bývají v textu uvedeny citáty dětí pouze z jednoho nebo dvou (velmi vzácně tří) středisek, zatímco citáty dětí ze zbývajících středisek uvedeny nejsou. Nemůže to znamenat, že to, co autor tvrdí o stimulačním působení jednotlivých principů SVS obecně, platí pouze pro některá z vybraných SAS, zatímco pro zbývající („necitovaná“) to neplatí. Bylo z tohoto hlediska vhodné zahrnout všechny děti do jednoho souboru „klientů všech vybraných SAS“ a zkoumat výpovědi všech dětí současně? Nebylo by vhodnější provést odděleně případové studie reakce dětí z jednotlivých SAS a následně výsledky těchto případových studií porovnat?

Očekávám, že během obhajoby autor odpoví na položené otázky, jimiž vyjadřují určitá omezení, s nimiž podle mě lze autorovi odpovědi na položenou otázku akceptovat.

Cíl třetí: „motivační faktory“?

Autor si otevřel možnost překročit automatismus pozitivního vnímání SVS (viz cíl první) a popisnost pojednání klienty pozitivně přijímaných prvků SVS (viz cíl druhý) tím, že si položil otázku: „Které motivační faktory a jak vedou k pozitivnímu přijetí principů SVS jejich romskými klienty?“ Urban tuto otázku nepoložil zcela jasně, nicméně na s. 10 hovoří o „otázce motivačních faktorů“ a naznačuje tak, že mu nešlo toliko o popis. Příležitost interpretovat svá zjištění z komplexnější perspektivy ovšem promarnil, protože pojem „motivační faktory“ explicitně nevymezil a v celém textu pracuje s jeho implicitní, nevyslovenou definicí. V důsledku toho si teoreticky neujasnil, co to „motivační faktory“ jsou, z jakých hledisek lze popisovat jejich působení na přijetí či nepřijetí principů SVS romskými klienty a co je třeba ve výpovědích respondentů hledat, pokud chce „otázku motivačních faktorů“ zodpovědět.

Termín „motivační faktory“ uvádí Urban ve své disertaci nescíslněkrát a většinou jím označuje představu určitého principu SVS jako „stimulu“ zájmu romských dětí o účast na životě SAS. Kdyby si dal tu práci a podíval se do psychologické teorie, zjistil by, že slovem „motiv“ se zpravidla označují pohnutky k činnosti, které vycházejí z nitra osobnosti, zatímco slovem „stimul“ se obvykle označují podněty, které niterné podněty aktivizují zvenčí – z prostředí, ve kterém se osobnost pohybuje. Skutečnost, že Urban pojmenovával vnější

podněty výrazem, který je v teorii určen pro podněty zevnitř, mu zabránila, aby rozlišovat „působení SVS na romské klienty“ od „vnitřní reakce romských klientů SAS na tyto vnější stimuly“. Jinak řečeno, aby dokázal postřehnout, jak v procesu práce s klienty postup asistentů SAS aktivizuje nebo případně tlumí motivy romských dětí. Citované výpovědi respondentů oplývají sděleními, která by bylo možné interpretovat tímto způsobem, autor si však této možnosti většinou nevšimá. (Po tomto způsobu interpretace např. přímo volají citáty na s. 67 a 68 nebo text posledního odstavce na s. 87 a následující citáty výpovědi asistentů na s. 88 a mnohé jiné.)

V textu práce jsem našel jednu výjimku. Na s. 81 interpretuje Urban vyjádření romských dětí o vlastnostech asistentů tak, že popisuje vzájemnou interakci mezi řetězcem „stimulů“ („nabídka činnosti → „navázání kontaktu“) ze strany SAS a asistentů a odrazem těchto stimulů v niterných „motivech“ dětí („zájem o navázaný vztah → další návštěva programu“). Urban zde říká: „... na jedné straně působí programová nabídka střediska, v rámci které mají respondenti možnost efektivně a zábavně trávit volný čas. Díky tomu, navazují kontakty s asistenty. Postupem času se program stává pouze prostředkem k prohlubování vztahu a na základě tohoto vztahu jsou respondenti opět motivováni k tomu, aby navštěvovali program, který vede asistent.“ Bez ohledu na to, že – jak jsem upozornil výše – tato interpretace asi neplatí pro děti, které s asistentem těsnější vztah nenavázaly, je tento vzorec interpretace teoretickým rámcem, který autor mohl uplatnit při reflexi mnoha dalších výroků respondentů. Proším autora, aby v textu vybral nějakou empirickou pasáž a pokusil se ji během obhajoby interpretovat analogicky, podle téhož vzorce. Připomínám, že předpokladem uplatnění tohoto interpretačního vzorce je vyjasnění rozdílu mezi pojmy „stimul“, který je charakteristikou SAS, a „motiv“, který je charakteristikou osobnosti romského klienta.

Skutečnost, že se autor opomněl explicitně zabývat smyslem pojmu „motivační faktory“ měla podle mě za následek neschopnost autora teoreticky anticipovat a empiricky si všimnout případného de-stimulujícího nebo nejen-stimulujícího působení některých principů SVS. Na s. 15 autor uvádí, že podle Sekyta je u Romů (na rozdíl od majority) „mnohem důležitější, aby ve volném čase byli spolu se svou rodinou, ať již nejbližší nebo s členy širší rodiny“. Tento výrok lze chápat jako hypotézu o jednom z důležitých motivů romských klientů SAS. Urban s touto hypotézou dále nepracuje, pravděpodobně proto, že se z jeho hlediska přímo netýká stimulačního působení SVS na klienty. Ona se ovšem týká motivace klientů, na kterou SVS působí zvenčí. Z hlediska otázky interakce mezi stimulem ze strany SVS a motivací na straně romských dětí vzniká otázka: „Nemůže snaha asistentů připoutat klienty k sobě, a odpoutat je tak od romského prostředí, o němž se předpokládá, že je nedostatečně stimulující, působit na romské děti, které primárně potřebují být se svou rodinou, de-stimulačně?“ Jednoduše řečeno: „Nemůže malým Romům vadit, že je SAS odpoutává od jejich rodiny?“ Empirická zjištění autora napovídají, že tento problém je v SAS zažehnan tím, že „velká skupina, která SAS navštěvuje, sestává ... z kamarádů ze školy, dále ze sourozenců a příbuzných (bratrance a sestřenice)“ (s. 103). Autor učinil tento zajímavý poznatek, nevšiml si však, že soužití kamarádů a příbuzných v SAS řeší latentní problém střetu mezi orientací na vztahy s asistenty a orientací na soužití s rodinou.

Domnívá se autor, že je tato moje interpretace pro některé z jemu známých klientů SAS adekvátní? Bylo by možné na základě poznatků o tom, jak Romové tráví svůj volný čas formulovat nějaké jiné hypotézy o přínosech či rizicích působení SVS na motivaci romských dětí k účasti na životě SAS?

Souhrnně řečeno, autor naznačil možnost, že a jak by bylo možné na otázku „motivačních faktorů“ odpovědět. Propracovanou odpověď však nepřinesl. Nabídl inspiraci, ale myslím, že si toho nebyl sám příliš vědom.

Naplnění cílů

Pokusil jsem se ukázat, že v Urbanově pojednání o interakci mezi SVS a romskými klienty v praxi vybraných českých a slovenských SAS lze sledovat tři dimenze a že každá z nich sleduje vlastní cíl: 1. ukázat, že SVS je bezvadný, 2. zjistit, které rysy života v SAS přijímají romské děti pozitivně a 3. porozumět tomu, jak se motivace romských dětí vyvíjí pod vlivem stimulů života v SAS. Urban naplnil druhý uvedený, explicitní cíl. Diskutabilnost způsobu, kterým to učinil, jsou podle mého názoru důsledkem skutečnosti, že si nebyl příliš vědom toho, že sledoval a naplnil první uvedený cíl, a dále skutečnosti, že třetí ze zmíněných cílů nerozpracoval explicitně a jeho řešení toliko implicitně naznačil.

Nové poznatky, které byly dosaženy v doktorské disertační práci

Co Urban přinesl nového:

- Nastolil otázku žité podoby SVS v praxi českých a slovenských SAS.
- Přehledně popsal strukturu SVS a s porozuměním vysvětlil smysl jeho jednotlivých principů. Domnívám se, že pro příští zkoumání a uskutečňování pomáhající praxe SAS je přínosné, že Urban vytvořil takový ucelený obraz SVS, který je empiricky testovatelný. To se mu podařilo přesto, že ve své práci podle mého názoru neodůvodněně přeceňuje možnost aplikovat SVS v konkrétní situaci bezproblémově a výhradně s pozitivními efekty.
- O žité podobě SVS v praxi vybraných českých a slovenských SAS přinesl Urban dílčí, ale relevantní empirická zjištění. Za zajímavá lze podle mého názoru považovat např. zjištění, která signalizují, že aplikace principů SVS ve vybraných SAS nabízí romským dětem ochranu před nespravedlnostmi života v jejich vlastních skupinách.
- Nastolil otázku interakce mezi stimulačním působením SVS na jedné straně a vývojem motivace romských klientů SAS na druhé straně.
- Naznačil, byť systematicky nerozpracoval, teoretické pojetí řešení této otázky.
- Přinesl relevantní empirická zjištění o tom, jak život v SAS, jejichž praxe je ovlivněna představami SVS, prožívají romské děti. Za nejzajímavější osobně považuji zjištění, která podporují domněnku, že praxe vybraných SAS umožňuje překlenout potenciální napětí mezi nabídkou vztahu ze strany asistentů a potřebou romských dětí být pospolu se svou rodinou. Tato a další zjištění jsou podle mého názoru relevantní bez ohledu na interpretační nedůslednost autora a diskusnost některých jeho metodických postupů.

Připomínky

Myslím, že téměř vše podstatné bylo řečeno.

Považuji ještě za potřebné autora upozornit, že ve svých představách neoprávněně generalizuje dílčí poznatky o konkrétních Romech nebo podskupinách Romů. To, co je v literatuře o Romech řečeno, to, co „se o Romech říká“, nebo to, co o nich autor sám zjistil, bez uvážení přisuzuje „Romům“ jako celku. Jsem přesvědčen, že nic takového jako „obecný Rom“ nebo „obecná vlastnost všech Romů“ neexistuje. Přítomnost rysů, které jsou Romům obecně a často předsudečně připisovány, je podle mého názoru v případě každého jednotlivého Roma nebo každé dílčí skupiny Romů testovat. To autor nečiní. Výsledkem je, že na jedné straně líčí temný obraz nepodnětného prostředí romských rodin a komunit a na druhé straně vidí jasné slunce světa SAS.

Pokud chce autor dále rozvíjet poznání tématu, které otevřel, měl by podle mého názoru o obou stranách své pomyslné rovnice uvažovat diferencovaněji. Např. by nemusel o

SVS a SAS uvažovat jen a jen kladně a o „romském prostředí“ potměšle. Mohl by připustit, že pracovníci SAS mohou být Romové chápáni jako příslušníci majority, kteří – jak autor sám uvádí – chápou vztahy asistentů ke klientům jako nástroje prosazování ideálů většiny, že je tudíž ne vždy musí nutně chápat jako vztahy bezpodmínečné lásky a že by to třeba mohlo některým Romům vadit.

ZÁVĚR

Práci, která otevírá pozoruhodné téma, přináší zajímavý obraz principů salesiánské pomáhající práce a popisným, z hlediska teorie a metody poněkud diskutabilním způsobem odpovídá na explicitně položenou otázku, doporučuji k obhajobě. Autorovi by podle mého názoru bylo možné udělit titul Ph.D. v případě, že během obhajoby konstruktivně zareaguje na výše uvedené námitky a otázky a ukáže přitom, že je schopen jak o salesiánské pomáhající práci, tak o romských klientech salesiánských středisek uvažovat méně jednostranně a diferencovaněji než tomu bylo v textu předložené práce.

Dražovice, 31. října 2009

prof. PhDr. Libor Musil, CSc.

Mgr. David Urban. Motivační faktory v práci salesiánů s romskou mládeží. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Zdravotní fakulta. České Budějovice, 2009.

Oponent: Doc. PhDr. Jaroslav Balvín, CSc.

Význam disertační práce spočívá zejména ve výběru tématu. Je u nás ještě málo prací, které se zaměřují na zkoumání aktivit náboženských organizací z hlediska pedagogického.

Potřeba prohloubit výzkum v této oblasti souvisí s probíhajícím diskursem, v němž mnozí autoři zpochybňují význam a roli multikulturních procesů. Znovu se objevují pochybnosti o možnosti edukace romských dětí v literatuře typu psychologa Petra Bakaláře, je podceňována romská kultura, která je často zužována na kulturu chudoby (viz práce Marka Jakoubka a Tomáše Hirta. O to je záslušnější, když autor disertační práce podrobně zkoumá podíl tak významné katolické kongregace, jako jsou salesiáni Dona Bosca. Je to významné i pro etnoemancipační proces ve vztahu k romské národnostní menšině. Protože v pedagogice platí, že nejenom škola je výchovným a vzdělávacím místem, ale i další oblasti, které je však potřeba optimálně metodicky i obsahově ovlivňovat. Typ salesiánské péče o romské děti je nesmírně významný a proto je úctyhodné, že se tímto tématem autor do hloubky zabývá.

V odpovědích na mé poznámky bych autora chtěl požádat o reakci na to:

- zdali má přehled o diskusi o „konci multikulturalismu“,
- jaký má názor na zužování kultury Romů na kulturu chudoby,
- a požádal, aby pedagogické přístupy salesiánů podrobněji objasnil na konkrétních příkladech jejich práce v Bardejově a jiných místech ČR A SR,
- v čem spočívá pedagogický přínos Dona Bosca a jeho využitelnost právě pro romské děti.

V práci je významné, že autor chápe zkoumání pedagogiky salesiánů jako součást pedagogického systému, z něhož není vyloučena ani škola, ani rodina, ani volný čas romských dětí. Významným faktorem, který na nejvyšší míru oceňují romské děti jako motivační, je duchovní faktor, prosazování dobra ze strany salesiánů. To je patrné ve výzkumu v rozhovorech s dětmi.

Na základě této poznámky bych autora disertace požádal:

- aby objasnil vřazení saleziánské pedagogiky zajišťující výchovu romských dětí do systému školství,
- aby objasnil vztah mezi záměrným pedagogickým působením školy a působením na romské děti mimo školu prostředky, které používají salesiáni,
- a v čem vidí specifika výchovy a vzdělávání romského žáka na základě duchovního a pedagogického přínosu Dona Bosca.

Autor si vybral jako postup při řešení vytyčeného problému sledování činnosti salesiánských organizací. Praktická část práce je výborná a použitelná i jako nástroj pro zlepšování výchovy a vzdělávání romských dětí ve volném čase. Dobře je využita metodika kvalitativního výzkumu-zejména rozhovoru.

Teoretická část práce se opírá o všechny nejdůležitější a dostupné publikace a prameny. Autor patří k těm, kteří ve sledované oblasti kvalitně publikují v časopisech, vystupují na konferencích. Dobře využívá i publikace domácí i zahraniční provenience, provenience, v diskusi komparuje a diskutuje s odborníky v oblasti multikulturní pedagogiky.

Použité metody se staly prostředkem, který optimálně vedl ke splnění předem stanoveného cíle. Potvrdily skutečnost, že existuje významný vztah mezi edukací školy a výchovně vzdělávacími aktivitami, které jsou zajišťovány i v oblasti duchovní. Působení těchto vlivů v rámci edukačního systému je významným nástrojem pro zvyšování úrovně edukace romských dětí.

Autor vyvodil z výzkumu potřebnost dalšího rozvoje duchovního a mimoškolního aspektu v multikulturní výchově i v salesiánské pedagogice.

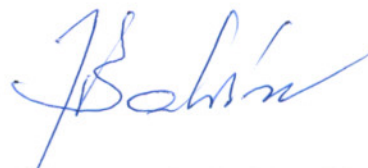
Disertační práci je možno považovat za původní a konkrétní přínos k tématu multikulturních aktivit, v nichž významné místo zaujímá pedagogická a duchovní činnost salesiánů.

Práce je přehledná, formální a také jazyková kultura je na optimální úrovni.

Vynikající přílohou jsou zápisy rozhovorů s romskými dětmi o úrovni a dopadu vlivu salesiánských vychovatelů na jejich osobnost. Zajímavé je i srovnávání jejich práce s prací romských asistentů.

Předložená disertační práce splňuje požadovaná kritéria vědecké práce a proto ji doporučuji k obhajobě.

V Nitre 1.. 11. 2009

Doc. PhDr. Jaroslav Balvín, CSc.